

ZÁKLADNÍ KAPITÁL A ROZDĚLOVÁNÍ ZISKU V AKCIOVÉ SPOLEČNOSTI

JARMILA POKORNÁ

Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Brno, Česká republika

Abstract in original language

Příspěvek vychází z teorie základního kapitálu, která je podstatou dosavadní právní úpravy ochrany věřitelů v právu kapitálových společností. Promítá se do právní regulace soustavou kogentních norem, kterým se musí podřizovat rozhodování valných hromad o rozdělování zisku, zvyšování a snižování základního kapitálu, přijímání finanční asistence a v dalších otázkách, které se týkají majetkové situace společností. Příspěvek si klade otázku, zda by nebylo efektivnější svěřit tyto otázky rozhodovací autonomii společníků.

Key words in original language

Základní kapitál; zásada vytvoření a zachování základního kapitálu; ochrana věřitelů; právní pravidla pro ochranu základního kapitálu; pravidla pro rozdělování zisku.

Abstract

The conference paper bases on the theory of subscribed capital which is the essential part of existing legal regulation of creditors protection in the company law. This theory is reflected in legal regulation by a system of mandatory rules which the general meeting's decision making has to conform to. This rules have so an influence on decisions about dividing of profit, increase and reduction of subscribed capital, accepting of financial assistance and about other problems which concern the property situation of a company. The paper is asking question if the partners would not decide this questions more efficient being free from the mandatory rules.

Key words

Subscribed capital; principle of formation and conservation of subscribed capital; protection of creditors; legal rules of the protection of subscribed capital; rules for dividing of profit.

Úvodem

Pokud zmiňujeme v oblasti práva obchodních společností soft law, bude asi naše první úvaha náležet kodexům Corporate Governance, které představují dobrovolně přijímaný a zachovávaný regulační mechanismus. Jedná se o doporučení odborníků a komisí složených ze zástupců zájmových hospodářských skupin, která se týkají standardů správného vedení a kontroly společností, tedy o regulační systém, který není vytvářen státní

moci, nýbrž soukromými iniciativami.¹ Jeho závaznost není závazností právní, nýbrž je založena na přístupu “comply or explain”. Vzhledem k tomu, že kodexy jsou chápány jako “Codes of Best Practice”, a jejich obsahem jsou zásady, které by měly zajišťovat potřebnou míru právní jistoty investorů, pokud jde o způsob řízení a kontroly společností, jejichž akcie jsou obchodovány na regulovaném trhu, znamená závaznost “comply or explain”, že je jejich adresáti buď budou dodržovat nebo se od nich mohou odchýlovat, avšak v tom případě musí vysvětlit, jak tato odchylka vypadá.²

Tento příspěvek se nechce věnovat kodexům Corporate Governance, využívá jich spíše jako výchozí inspiraci k úvaze o tom, zda by se termín “soft law” nemohl používat v širokém smyslu pro úvahy o prolínání, vzájemném doplňování a případných střetech regulačních systémů vytvářených autonomními volnými projevy soukromých subjektů (typicky obchodních společností) a práva jako regulačního systému formovaného státem a garantovaném jeho donucovacími prostředky.

Vzhledem k tomu, že jednotlivé typy obchodních společností představují právní rámec pro podnikatelské aktivity jejich společníků, jsou úvahy o právní a dobrovolné regulaci vnitřních poměrů ve společnostech i jejich vnějších vztahů o to zajímavější, neboť zde právní normy nehrají primární roli. I kdyby šlo o normy kogentní povahy, tedy normy “nejtvrďší”, od nichž se jejich adresáti nemohou odchýlit, nebude jejich dodržování prvotním cílem společností, pokud by takové normy bránily jejich podnikatelské činnosti. I když tedy bude právní regulace s pomocí norem kogentní povahy opodstatněná a žádoucí, protože prosazuje určité společenské priority, chrání veřejné statky, popř. nastupuje tam, kde selhávají tržní mechanismy³, budou ji její adresáti ignorovat, v lepším případě obcházet, pokud budou výsledky aplikace práva nepřátelské jejich podnikatelským aktivitám a záměrům.⁴ Ve sférách upravovaných dispozitivními normami budou společnosti využívat prostor ponechaný právní úpravou jejich autonomii vůle a budou sledovat výhradně vlastní ekonomický zájem. Problematická může být interpretace dispozitivní normy a respektování hranic, které norma pro autonomní projevy vůle svých adresátů stanoví.

¹ Bericht der Regierungskommission Corporate Governance: Unternehmensführung, Unternehmenskontrolle, Modernisierung des Aktienrechts/hrsg. von Theodor Baums. Köln: O. Schmidt, 2001, ISBN 3-504-31711-6, str. 47

² Tamtéž, str. 53 - 54

³ Dílo citované v pozn. 1 uvádí v souvislosti s kodexy Corporate Governance tři základní důvody, proč zákonodárce přijímá právní pravidla pro řízení a kontrolu podniků: úspora transakčních nákladů, neboť dispozitivní normy představují určité vzorové řešení, regulace v těch oblastech, kde nefunguje regulace trhem, a prosazování autonomních politických cílů, pokud jde o určité uspořádání společenských vztahů (viz str. 45).

⁴ V tomto vyjádření odhlížíme od skutečnosti, že hospodářské záměry mohou být u různých skupin společníků, popř. u společníků a členů orgánů rozdílné. Podrobnější rozbor této otázky překračuje téma tohoto příspěvku.

V tomto konfliktu ekonomické užitečnosti a hodnot prosazovaných právem dochází čas od času k revizi toho, co by mělo právo jako prioritní hodnotu prosazovat, a v důsledku toho se mění zejména kogentní právní normy, u nichž dochází k jejich uvolňování a regulace je přenechávána dispozitivním normám nebo přechází ze sféry práva do oblasti dobrovolně vytvářených a zachovávaných pravidel. Na počátku takového vývoje stojí dnes patrně právní úprava základního kapitálu obchodních společností. Úvahy o možných směrech uvolnění by měly být předmětem tohoto příspěvku.

Zásady dosavadní právní úpravy základního kapitálu

Myšlenkovým základem platné právní úpravy základního kapitálu je vzájemný vztah omezeného ručení společníků kapitálových obchodních společností, jež je jedním z konstrukčních znaků těchto společností, a potřeby ochrany věřitelů, kteří zde nemají zákonné ručitele v podobě společníků. Výhoda omezeného ručení je tak kompenzována povinností tvorby garanční majetkové masy, přičemž vytváření zajišťovacího majetku je uloženo společníkům, resp. zakladatelům společnosti. Z finančních částek, které poskytli společnosti, popř. z předmětů jejich nepeněžitých vkladů, vzniká majetek náležející společnosti (v účetní rozvaze aktiva). Z hlediska způsobu financování jde o zdroje, které se považují za vlastní zdroje společnosti a v účetní rozvaze se vykazují v pasivech jako základní kapitál, jenž je jednou ze složek vlastního kapitálu. Nutnost majetek reálně vytvořit a chránit jej před zmenšením je vyjádřena v zásadách, na nichž spočívá právní úprava celého tohoto procesu, zásadě vytvoření a zachování základního kapitálu.

Zásada vytvoření základního kapitálu požaduje, aby věřitelé byli zabezpečeni majetkem společnosti alespoň v minimální míře. S vklady do základního kapitálu je však spojena též představa, že je jejich poskytnutím vyjádřena též určitá vážnost podnikatelského záměru zakladatelů společnosti. Zakladatelé mají sice privilegium omezeného ručení, současně jsou však pomocí vkladové povinnosti nuceni zvážit si, zda je jejich podnikatelský záměr tak nadějný, že mohou podstoupit riziko případné ztráty svého vkladu.⁵ Reálné vytvoření majetku krytého základním kapitálem je zabezpečeno celou řadou kogentních ustanovení ukládajících společníkům (zakladatelům) povinnost vytvořit základní kapitál v minimálním rozsahu předepsaném zákonem a splatit jejich vklady z určité části již před vznikem společnosti, zbytek potom v určité lhůtě po jejím vzniku, přičemž si společníci nesmí v zakladatelských dokumentech určit lhůtu delší, než stanoví zákon. K vytvoření reálně existujícího majetku společnosti směřují i pravidla o oceňování nepeněžitých vkladů, úprava

⁵ HEINE, K., RÖPKE, K., Die Rolle von Qualitätssignalen - eine ökonomische und juristische Analyse am Beispiel der deutschen Kapitalschutzvorschriften, *Rabels Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht*, Bd. 70, 2006, č. 4, str. 143

povinnosti doplatit v penězích hodnotu znehodnoceného nepeněžitého vkladu i povinné splácení peněžitých vkladů při zakládání společnosti na předem vytvořené bankovní účty, z nichž se nesmí provádět žádné úhrady.

Zásada zachování základního kapitálu má především bránit tomu, aby se majetek shromážděný z vkladů společníků k nim po vzniku společnosti nebo kdykoli později zase nevracel. K tomuto účelu směřuje zákaz vracení vkladů a úpravy omezující převody majetku společnosti na společníky. Nejvýznamnějším projevem zásady zachování základního kapitálu, resp. majetku krytého základním kapitálem, jsou v akciových společnostech kogentní pravidla pro rozdělování zisku, která dovolují přiznat společníkům podíl na zisku pouze tehdy, pokud si na rozdělování společnost vytvořila volné zdroje. Konkrétně musí být splněny následující podmínky (§ 178 odst. 2 a 6, § 65a ObchZ):

- pokud společnost vykazuje zřizovací výdaje jako dlouhodobý majetek, musí být tento majetek účetně odepsán nejpozději do pěti let po vzniku společnosti. Dokud není tento majetek odepsán, je zakázáno vyplácení podílů na zisku, ledaže společnost má volné zdroje, které jsou minimálně rovny neodepsané části zřizovacích výdajů,
- vlastní kapitál společnosti musí být po rozdělení zisku větší než základní kapitál, k němuž se přičítá upsaná jmenovitá hodnota akcií při zvyšování základního kapitálu, pokud zvýšený základní kapitál nebyl v den sestavení účetní závěrky zapsán v obchodním rejstříku, a ta část rezervního fondu, která nesmí být rozdělena mezi společníky,
- částka určená k výplatě podílu na zisku nesmí být vyšší, než je hospodářský výsledek účetního období snížený o povinný příděl do rezervního fondu a neuhrazené ztráty z minulých let a zvýšený o nerozdělený zisk minulých let a fondy vytvořené ze zisku, které může společnost volně použít.

Rozdělení zisku, které by porušovalo uvedená pravidla, je spojeno se sankcemi vůči společníkům a představenstvu: společníci jsou povinni vyplacené podíly na zisku vrátit a členové představenstva, ručí společně a nerozdílně za splnění tohoto závazku. Představenstvo akciové společnosti navíc nesmí rozhodnout o výplatě podílu na zisku v rozporu se zmíněnými zákazy, i když výplatu podílu schválila valná hromada. Pokud by členové představenstva překročili tento zákaz, nemohou se zprostit odpovědnosti za škodu, která tím společnosti vznikla (§ 179 odst. 1 ObchZ). Úprava tedy neponechává společníkům ani výkonným orgánům společnosti žádný manévrovací prostor a nepřipouští jejich rozhodnutí, která by nerespektovala omezující právní pravidla, i když by tato rozhodnutí mohla společnosti přinést hospodářský prospěch. Pravidla preferují kompenzaci případných pohledávek věřitelů, a to i v situaci, kdy je společnost v dobrém

ekonomickém stavu, je plně solventní a výplata podílu na zisku by její schopnost plnit závazky nijak neohrozila.⁶

Teorie základního kapitálu se stala též východiskem harmonizované úpravy ochrany věřitelů v členských státech EU. Jako základní ochranný standard tvoří obsah Druhé směrnice⁷ sjednocující ochranná pravidla u akciových společností. Druhá směrnice obsahovala donedávna velmi rigidní pravidla ochrany základního kapitálu, v rámci reformního úsilí Komise EU⁸ však byla úprava částečně uvolněna směrnicí č. 2006/68/ES, která druhou směrnicí novelizovala. I když novelizace přinesla změny zejména pokud jde o oceňování nepeněžitých vkladů, zásad vytyčení a zachování základního kapitálu se ještě nijak podstatně nedotkla.

Pochybnosti o ochranné funkci základního kapitálu a směry možného uvolnění úpravy

Pokud by měla být zcela odstraněna koncepce ochrany věřitelů založená na základním kapitálu, muselo by se takové rozhodnutí opírat o průzkum a přesné vymezení významu, který základní kapitál pro společníky, společnosti i věřitele má, abychom se nezbavovali jeho případného pozitivního působení.

Zajímavá studie na toto téma byla uveřejněna v roce 2006 v časopise *Rabels Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht*⁹, jejíž autoři si položili tři otázky¹⁰:

⁶ Tento přístup se liší od americké koncepce ochrany věřitelů - viz např. PAYNE, J., *Legal Capital and Creditor Protection in UK Private Companies*, *European Company Law* 2008, č. 5, str. 224, ČERNÁ, S., *Přehodnotí Evropa přístup k základnímu kapitálu ?*, *Právní rozhledy*, 2005, č. 22, str. 820

⁷ Druhá směrnice Rady č. 77/91/EHS z 13. prosince 1976 o koordinaci ochranných opatření, která jsou na ochranu zájmů společníků a třetích osob vyžadována v členských státech od společností ve smyslu článku 58 druhého pododstavce Smlouvy při zakládání akciových společností a při udržování a změně jejich základního kapitálu, za účelem dosažení rovnocennosti těchto opatření. Směrnice byla několikrát novelizována, nejdůležitější obsahové novelizace byly učiněny směrnicí Rady č. 92/101/EHS a směrnicí Evropského parlamentu a Rady č. 2006/68/ES

⁸ Závěrečná východiska reformy jsou uvedena ve Sdělení Komise Radě a Evropskému parlamentu ze dne 21. 5. 2003, KOM(2003) 284

⁹ HEINE, K., RÖPKE, K., *Die Rolle von Qualitätssignalen - eine ökonomische und juristische Analyse am Beispiel der deutschen Kapitalschutzvorschriften*, *Rabels Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht*, Bd. 70, 2006, č. 1, str. 138 - 160

¹⁰ Dílo citované v předchozí poznámce, str. 151 - 152

1. ovlivňuje nějak kapitálová struktura hodnotu podniku - pokud by tomu tak nebylo, nemělo by význam zabývat se vztahem financování vlastním a cizím kapitálem a regulovat jej právem,
2. nakolik je významný vzájemný vztah mezi financováním z vlastních a cizích zdrojů pro finanční možnosti podniku, existuje nějaký poměr těchto zdrojů, který by potencionálním investorů signalizoval vysokou kvalitu podniku a ulehčoval tak rozhodnutí o tom, kterou cestu financování zvolit,
3. může být pro společnost výhodné, pokud se podvolí rigidním předpisům chránícím základní kapitál.

Autoři odpovídají na první otázku kladně, podle jejich názoru ovlivňuje způsob financování hodnotu podniku, a proto i právní regulace, která se týká této oblasti není pro hodnotu podniku bezvýznamná.

Rovněž na druhou otázku dávají autoři odpověď kladnou. Vzájemný poměr vlastních a cizích zdrojů financování dává investorům odpověď na otázku pravděpodobnosti budoucích výnosů, které z podniku vyplynou. Jako příklad autoři volí zvýšenou míru zadlužení, která podle jejich názoru signalizuje, že podnik očekává dobrý hospodářský vývoj, jinak by jeho vrcholoví vedoucí riskovali, že ztratí svá místa i dobrou pověst. Takové signály mají pro investory svůj význam a zmenšují jejich informační deficit.

Státní zásahy do smluvní svobody subjektů hodnotí autoři jako opodstatněné v takovém případě, kdy existuje mezi stranami smlouvy informační asymetrie a jedna z nich potřebuje signalizovat druhé, že s ní může vstupovat do obchodních vztahů bez rizika. Podřízenost právní úpravě a splnění jejích požadavků jsou oním signálem, který poskytuje informaci o vlastnostech smluvního partnera. Pokud je právní úprava pro všechny účastníky podnikatelských vztahů totožná (např. totožný model vnitřní organizace společnosti), není zde sice žádný zvláštní informační přínos, právo zde však alespoň poskytuje pro všechny jeden model pro utváření pravidel chování, jehož používání šetří náklady všech zúčastněných. Širší možnost volit různá právní řešení dovolují poskytování diferencovaných informací, které mohou využít všichni smluvní partneři, musí však počítat se zvýšenými náklady, které s sebou možnost volby přináší. Autoři proto upozorňují na to, že hledání vhodných cest ochrany věřitelů pomocí smluvních nástrojů může být příliš nákladné, předpisy o základním kapitálu tak mohou být dobrým nástrojem, který signalizuje bonitu druhé smluvní strany. Společnosti, které se jim podřídí, tím naznačují, že si vysoce cení kvality svých podniků, a jsou schopny splnit požadavky věřitelů. Informační význam při tom nemají ustanovení o ochraně kapitálu jako taková, nýbrž skutečnost, že jejich dodržování vyžaduje určitou prozíravost a úsilí, což nepříliš seriózní podnikatele od volby těchto ustanovení spíše odrazuje.

Volba přísných předpisů je tak indikátorem vážnosti podnikatelských úmyslů.¹¹

Proti této argumentaci je možno oponovat již tím, že si uvědomíme, jak základní kapitál ve společnosti funguje. Jako pasivní položka rozvahy zůstává neměnný a jako takový je uváděn i v rejstříkovém zápise. Aktivní strana rozvahy vyjadřující majetek se však neustále mění podle toho, zda společnost nakupuje či prodává, v závislosti na sjednané době splatnosti faktur a plnění uzavřených smluv. Míra zisků a ztrát, velikost majetku společnosti a jeho struktura jsou proto proměnlivé a k porovnání s výší základního kapitálu dochází jen tehdy, pokud je účetní závěrku zachycen určitý časový okamžik, k němuž se porovnání provede. Základní povinností společnosti je proto sestavit účetní závěrku na konci účetního období, provést toto srovnání, zjistit výsledný zisk nebo ztrátu a podle výsledku tohoto zjištění buď rozhodnout o rozdělení a užití zisku nebo o způsobu náhrady ztráty, popř. přijetí mimořádných opatření k sanaci majetkových poměrů společnosti.

Popsaný mechanismus v sobě skrývá z hlediska našeho zkoumání vnitřní rozpor - nemůže fungovat jinak, ale současně se nemůže zbavit limitů, které přímo souvisejí s povahou účetních výkazů a účetního pohledu na majetek a financování společnosti. Přísná pravidla pro rozdělování zisku mají např. chránit soubor majetku společnosti jako garanci pro pohledávky věřitelů a zabránit tomu, aby majetek, který kryje základní kapitál, odplynul ve formě dividendy k akcionářům. Ochranné působení základního kapitálu je však relativní, pokud si uvědomíme některé další souvislosti:¹²

- velikost základního kapitálu nemá žádný vztah k rozsahu dluhů, které na sebe společnost při svém podnikání vzala a které jsou též výsledkem podstoupených podnikatelských rizik,
- koncepce základního kapitálu nevypovídá nic o tržní hodnotě akcií společnosti, pro potencionální investory nemá proto z hlediska perspektiv jejich investice žádný význam,
- oceňování nepeněžitých vkladů má zajistit, že jejich hodnota je v souladu s emisním kursem akcií, které budou vydány vkladatelům. Ocenění je ale vázáno na určitý časový okamžik (okamžik založení společnosti nebo okamžik, kdy byly nepeněžité vklady určené ke zvýšení základního kapitálu schváleny valnou hromadou), který není totožný s okamžikem,

¹¹ Tamtéž, str. 158

¹² PAYNE, J., Legal Capital and Creditor Protection in UK Private Companies, *European Company Law* 2008, č. 5, str. 224 - 226

kdy se věřitelé budou domáhat úhrady svých pohledávek. Oceňovací proces je pro společnost nákladný, ale ve vztahu k věřitelům má jeho výsledek jen malou vypovídací hodnotu. Pro věřitele je mnohem významnější aktuální hodnota majetku společnosti než jeho historická hodnota v okamžiku, kdy jej společnost získala,

- zákaz rozdělování zisku, pokud nejsou splněny určité požadavky zákona, vychází z hospodářských výsledků, které jsou uvedeny v rozvaze a výsledovce. Tyto účetní výkazy ale neinformují věřitele o skutečné finanční situaci společnosti. Vycházejí z účetního ocenění na základě historických nabývacích cen, nikoli z aktuální hodnoty majetku při běžném hospodaření. Nemohou též zabránit, aby si společníci skrytě rozdělili zisk jinými cestami (např. formou tantiémy, pokud jsou současně členy orgánů společnosti¹³).

Pokud jde o jednotlivé argumenty, je nutno konstatovat, že již zmíněnou novelizací druhé směrnice došlo ke zmírnění režimu oceňování nepeněžitých vkladů. V české praxi se toto uvolnění např. promítá do postupu, kdy nepeněžitý vklad oceňuje znalec (ve vztahu k požadavkům ust. § 59a odst. 2 ObchZ jde o osobu nezávislou a dostatečně odborně erudovanou), nikoli ale znaleckým posudkem ve smyslu zákona o znalcích a tlumočnících. Protože se takový postup může uplatnit na jakýkoli nepeněžitý vklad s výjimkou cenných papírů obchodovaných na regulovaném trhu, je otázka, zda má ještě vůbec smysl přísná úprava požadující posudek znalce jmenovaného soudem (§ 59 odst. 3 ObchZ). Za účelnější bychom považovali spíše režim opačný - obecnou přípustnost jednoduššího postupu při oceňování s tím, že přísná pravidla budou vyhrazena pro výjimečné případy nepeněžitých vkladů vysoké hodnoty, složitosti nebo rozhodujícího významu pro společnost.

Nemůže být též pochybností o tom, že základní kapitál jako jedna ze složek vlastního kapitálu patří k vlastním zdrojům financování. Je však otázka, zda významnějším zdrojem v rámci vlastního kapitálu nemůže být zisk vytvořený podnikáním společnosti, který není rozdělen mezi společníky, nýbrž akumulován pro potřeby společnosti. Jak bude naloženo se ziskem, který společnost v účetním roce vytvořila, není problém právní, nýbrž jde o podnikatelské rozhodnutí společníků. Jejich úvaze a obezřetnosti by mělo být ponecháno, zda se rozhodnou pro rozdělení zisku nebo jeho akumulaci, popř. jaký poměr obou možností zvolí. Kogentní normy určující podmínky takového rozhodování nepovažujeme proto za příliš efektivní. Výsledná částka vlastního kapitálu, do níž se rozhodnutí společníků promítne, umožňuje tak jako tak realizovat řadu výpočtů analyzujících hospodářskou situaci společnosti a poskytujících věřitelům

¹³ Rozbor takového případu viz HOLEJŠOVSKÝ, J., Vztah práva akcionáře na dividendu k rozhodování o použití zisku akciové společnosti, *Právní rozhledy* 2010, č. 3, str. 86. Též rozhodnutí Vrchního soudu v Olomouci č. j. 5 Cmo 271/2008-106

informace užitečnější než je sama hodnota základního kapitálu. Úroveň právní jistoty věřitelů by proto podle našeho názoru neutrpěla, pokud by byly uvolněny přísné limity týkající se rozdělování zisku.

Domníváme se, že funkce, které jsou dnes spojovány se základním kapitálem, zejména ochrana věřitelů, by bylo docela dobře možno realizovat kombinací různých přístupů, které by byly přesněji zaměřeny na jednotlivé dílčí oblasti.

Kogentními normami by nepochybně bylo nutno upravovat postup řešení insolvence. Situaci, kdy se společnost dostane do úpadku, však považujeme za výjimečnou, preference zájmu věřitelů je zde zcela zřejmá a prostor pro podnikatelská rozhodnutí společníků nulový. Ačkoli předpisy insolvenčního práva souvisejí s problematikou ochrany věřitelů a tím nepřímo i s nástroji, kterými se ji snažíme realizovat, stojí svým charakterem a posláním mimo dosah problematiky, kterou se v tomto příspěvku zabýváme.

Hledáme-li místo pro kogentní normy při regulaci běžné podnikatelské činnosti společnosti, která je stabilizovaná a nemá výraznější ekonomické problémy, potom by v souvislosti s financováním společnosti a ochranou jejího majetku mohlo být nalezeno v úpravě některých způsobů nakládání s majetkem, kdy hrozí střetání zájmů a hlediska prosperity společnosti mohou ustupovat do pozadí. Může se např. jednat o převody majetku ze společnosti na společníky nebo členy orgánů společnosti. Kogentní normy by měly řešit i základní rozdělení kompetencí vnitřních orgánů společnosti, aby rozhodnutí zásadní povahy byla vždy svěřována valné hromadě jako orgánu investorů. Kromě schvalování hospodářských výsledků uplynulého účetního období a rozhodování o rozdělení zisku, popř. úhradě ztráty, by sem měla patřit i rozhodnutí o majetkových dispozicích zásadní povahy, která se mohou promítnout do podnikatelské strategie společnosti - např. rozhodnutí o prodeji podniku společnosti.

Na rozdíl od dnes platné právní úpravy, která kogentními normami realizuje zásady vytvoření a zachování základního kapitálu, by měl být pro řešení způsobu financování společností ponechán prostor pro uplatnění autonomie vůle společníků, popř. zakladatelů společností. Podle našeho názoru je nutno respektovat specifické podmínky každé společnosti, z nichž může vyplývat odlišná strategie jejich společníků, pokud jde o vytváření majetkových podmínek podnikání. Obecná doporučení dávají např. bilanční pravidla, avšak i zde velmi záleží na druhu podnikatelské činnosti společnosti a na tom, která kritéria budou společníci preferovat. V této oblasti může mít podle našeho názoru právní regulace jen omezené místo. Rozhodující roli by zde mělo hrát právě soft law v podobě vnitřních pravidel, která si společnost sama pro financování vytvoří, popř. pravidel obdobného charakteru jako jsou kodexy Corporate Governance. Při regulaci chování společností jako dlužníků by se též mohly uplatnit smluvní nástroje. Poskytování úvěrů by takto mohlo být spojeno s ujednáními o způsobech

použití zisku nebo majetkových dispozicích, kterými by si věřitel zajišťoval návratnost svých finančních prostředků. Tyto cesty však budou přístupné zejména velkým a významným věřitelům.

Rozvinutí smluvní svobody a autonomního rozhodování však vyžaduje dostatek informací. Právní úprava by mohla pomoci při rozšiřování prostoru pro autonomii vůle rozsáhlou úpravou povinnosti zpřístupňovat informace veřejně dostupnými kanály. Mohla by určovat obsah informačních výstupů, jejich periodicitu i míru podrobnosti, zakazovat informace klamavé nebo zkreslující a stanovit sankce za neposkytnutí informací nebo porušení zákazů. Tato úprava by vyrovnávala informační deficity věřitelů i společníků a dovolovala by přesnější rozhodování o uzavření smluv, koupi akcií nebo podílů na společnostech, popř. volbě zajišťovacích nástrojů pro obchodní závazkové vztahy. I zde by se muselo využívat kogentních norem, které však lze chápat jako prostředek vytvářející potřebné zázemí pro využití autonomního postavení a smluvní svobody subjektů soukromého práva.

Závěry

Teorie základního kapitálu založená na “hard law” kogentních právních norem upravujících vytváření základního kapitálu a zakazujících zmenšování majetku, který je jím financován, má sice svoje opodstatnění, pokud jde o majetkový základ pro podnikání společností, avšak rozhodování o způsobu financování obchodních společností by mělo být ponecháno jejich společníkům, popř. výkonným orgánům, jestliže jde již o otázky každodenního rutinního řízení podniku náležejícího společnosti. V tomto prostoru může efektivně působit soft law jako regulace založená na dobrovolně přijímaných pravidlech obsažených ve vnitřních předpisech společností nebo ujednaných ve smlouvách s jejich obchodními partnery.

Výhody tohoto řešení by spočívaly především v tom, že regulační pravidla by nebyla pocíťována jako něco vnuceného společností zvenčí, byla by přijímána dobrovolně a po uvážení všech výhod i nevýhod. Zajišťovalo by to též dobrovolné dodržování takových norem a zvýšení právní jistoty, neboť jednání společností by se stalo čitelnějším a lépe odhadnutelným. Autonomně vytvářené normy by mohly též přihlížet ke konkrétní hospodářské situaci každého podnikatele a překonat tak abstraktnost právních pravidel, která musí působit na všechny situace určitého druhu a potlačovat jejich osobitost, i nepružnost danou složitým způsobem tvorby a schvalování právních předpisů.

Kogentní právní normy by měly působit jen tam, kde se snaha o ekonomickou efektivnost a prosperitu společnosti může dostat do konfliktu se soukromým zájmem společníka nebo člena orgánu. Významné místo mají též při vytváření příznivého prostředí pro prosazování autonomních regulačních mechanismů, zejména ukládají-li povinnosti zpřístupnit potřebné informace.

Literature:

- Bericht der Regierungskommission Corporate Governance: Unternehmensführung, Unternehmenskontrolle, Modernisierung des Aktienrechts/hrsrg. von Theodor Baums. Köln: O. Schmidt, 2001, ISBN 3-504-31711-6
- ČERNÁ, S., Přehodnotí Evropa přístup k základnímu kapitálu ?, Právní rozhledy č. 22/2005, č. 22, str. 816 - 823
- HEINE, K., RÖPKE, K., Die Rolle von Qualitätssignalen - eine ökonomische und juristische Analyse am Beispiel der deutschen Kapitalschutzvorschriften, Rabels Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht, Bd. 70, 2006, č. 1, str. 138 - 160
- HOLEJŠOVSKÝ, J., Vztah práva akcionáře na dividendu k rozhodování o použití zisku akciové společnosti, Právní rozhledy, 2010, č. 3, str. 86 - 95
- PAYNE, J., Legal Capital and Creditor Protection in UK Private Companies, European Company Law, 2008, č. 5, str. 220 - 228

Contact – email

pokorna@law.muni.cz